

2.7.2019
EOAK 4771/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riikka Jackson

LASTENSUOJELUN KULJETUSPALVELUYRITYSTEN KÄYTTÄMINEN KUNNISSA JA LAITOKSISSA

PÄÄTOS OMANA ALOITTEENA TUTKITUSSA ASIASSA

1 ASIA

Aiempi apulaisoikeusasiamiehen sijainen Pasi Pölönen otti eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestaan selvitettäväksi lastensuojelun kuljetuspalveluja tarjoavien yksityisten yritysten käytön lastensuojelussa.

Apulaisoikeusasiamiehen sijainen pyysi sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastoa (Valvira) selvittämään, missä laajuudessa kuljetuspalveluyrityksiä käytetään Suomessa osana sijaishuollon järjestämistä, minkälaisia toimintamuotoja tämän kaltaisilla yrityksillä on, sekä millä edellytyksillä tällaisia palveluja voidaan käyttää.

Koska yritysten tarkoitus on sijaishuolto paikan tai sosiaaliviranomaisen toimeksiannosta etsiä lapsia ja nuoria sekä toimittaa heidät takaisin sijaishuolto paikkaansa, pyydettiin selvittämään myös, miten toimintaa valvotaan viranomaisten toimesta.

2 SAADUT SELVITYKSET

Selvityspyynnön johdosta Valvira hankki kaikkien aluehallintovirastojen selvitykset ja antoi oman lausuntonsa. Lausunnon liitteeksi oli hankittu lakimies Mirjam Aranevan lausunto.

Käytettävissäni on lisäksi ollut Etelä-Suomen aluehallintovirastolta saadut Fileon Oy:tä ja Favoritas Oy:tä koskevat ilmoituksenvaraisten yksityisten sosiaalipalvelujen rekisteröintiä koskevat asiakirjat.

Valvira pyysi aluehallintovirastoja omilla alueillaan selvittämään, kuinka monessa sijaishuoltopalveluita tarjoavassa yksikössä lasten etsintä- ja kuljetuspalveluita oli käytetty.

Itä-Suomen aluehallintovirastosta todettiin, että kolme lastensuojeluyksikköä oli käyttänyt kyseisen tyyppisiä palveluita, ja lisäksi kaksi kuntaa ilmoitti käyttäneensä palveluita.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella oli kyseisen tyyppisiä yrityksiä käytetty yhdeksässä yksikössä, mutta selvityksessä yleisesti todetaan saapuneiden vastausten perusteella, että palveluja ei käytetä.

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueella yhdeksän palveluntuottajaa oli käyttänyt kyseisiä yrityksiä ja aluehallintoviraston tietoon tuli myös se, että kunnat käyttävät etsintä- ja kuljetuspalveluita etenkin sosiaalipäivystyksen yhteydessä.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueella 12 palveluntuottajaa/kuntaa oli käyttänyt palveluja ja näiden lisäksi oli ollut viisi yksittäistä käyttökertaa.

Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella kaksi palveluntuottajaa ilmoitti käyttäneensä etsintä- ja kuljetuspalveluita.

Lisäksi Valvira pyysi viideltä suurimmalta Valviran luvalla toimivalta lastensuojelupalveluita tuottavalta yritykseltä selvitystä siitä, käyttävätkö ne, ja missä määrin, lasten etsintä- ja kuljetuspalveluita tarjoavia yrityksiä lastensuojeluyksiköissään.

Nuorten Ystävät ry kertoi, että heidän yksi sijaishuoltoyksikkönsä oli käyttänyt palveluita. **Attendo Lastensuojelupalvelut Oy** ilmoitti käyttäneensä satunnaisesti Kultaista Noutajaa. **Familiar Oy** ja **Milapro Oy** ilmoittivat käyttäneensä kyseisiä palveluita erittäin haastavissa tilanteissa. **Sos-Lapsikyläsäätiö** ilmoitti, että he eivät käytä kyseisiä palveluita lainkaan.

Osassa Valviralle tulleista selvityksistä ilmeni, että kyseisen tyyppisiä yrityksiä ei käytetty pelkästään karanneiden huostaanotettujen lasten etsinnässä ja kuljetuksessa, vaan myös siirtokuljetuksissa esimerkiksi sijaishuoltopaikasta toiseen tai poliisilta ja terveyskeskuksista tehtäviin kuljetuksiin takaisin sijaishuoltopaikkaan.

Yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien eli Valveri -rekisteristä saadun tiedon mukaan vuonna 2016 Valviran luvalla toimivia lastensuojeluyksiköitä oli 81 ja aluehallintovirastojen luvalla toimivia noin 540. Valvira totesi edellä mainittujen aluehallintovirastojen selvitysten ja Valviran luvalla toimien suurimpien lastensuojelupalveluita tuottavien yritysten lausuntojen perusteella, että lasten etsintä- ja kuljetuspalveluita tarjoavia yrityksiä ei käytetä kovin laajasti lastensuojelussa.

Valviran saamien selvitysten perusteella yrityksillä oli toisistaan poikkeavia toimintamuotoja. Pääasiassa selvityksissä tuotiin esille, että luovattomasti poistuneiden lasten etsintä ja kuljetus pyritään ensisijaisesti järjestämään oman yksikön henkilökunnan toimesta. Mikäli esimerkiksi henkilöstöresurssien puuttuessa, työaikalainsäädännön asettamien esteiden, haastavasti käyttäytyvän lapsen kohdalla, tai pitkän välimat-

kan vuoksi ei ole voitu käyttää yksikön omaa henkilökuntaa lapsen etsinnässä tai kuljetuksessa takaisin sijaishuoltopaikkaan, on sijaishuoltoyksikkö tai lapsen sijoittanut kunta antanut toimeksiannon etsintä- ja kuljetuspalveluita tarjoavalle yritykselle. Joissakin tapauksissa lapsen etsintä- ja kuljetusta koskeva toimeksianto on lähtenyt lapsen sijoittaneen kunnan aloitteesta, esimerkiksi kunnan sosiaalityöntekijän toimesta, jolloin toimeksiannon maksaminenkin on hoitunut kunnan kautta.

Valviran saamista selvityksissä tuotiin esille, että lähtökohta kyseisen tyyppisen yrityksen palvelujen käyttämiselle on ollut, että toimija on rekisteröitynyt sosiaalipalveluiden tuottaja ja sen henkilökunnalla on asianmukainen koulutus. Yhdessä selvityksessä on todettu, että palveluiden tuottajat vastaavat omalta osaltaan käyttämänsä henkilöstön pätevyyksistä ja sosiaalihuollon tai lastensuojelun kokemuksesta. Ne Valviran luvalla toimivat suurimmat lastensuojelupalveluita tuottavat yritykset, jotka kertoivat käyttäneensä kyseisiä palveluita, ovat selvityksissään kertoneet yritysten ilmoittaneen heille olevansa aluehallintovirastojen rekisterissä.

Aluehallintovirastojen antamien selvitysten perusteella yksikään aluehallintovirasto ei olisi rekisteröinyt lasten etsintä- ja kuljetuspalveluita, vaan yrityksiä on rekisteröity muille sosiaalialan palveluille kuin etsintä- ja kuljetuspalveluihin. Osassa vastauksissa tuotiin esille, että yritykseltä on edellytetty, että sen työntekijöillä on sosiaalihuollon ammattihenkilölain (817/2015) edellyttämä koulutus.

Selvitysten mukaan osassa tapauksista lastensuojeluyksikön henkilöstöstä yksi työntekijä oli lähtenyt mukaan kuljetusmatkalle ja osassa etsintä- ja kuljetus oli hoidettu etsintä- ja kuljetuspalveluita tarjoavan yrityksen henkilökunnan kesken. Joissakin aluehallintovirastoille toimitetuissa vastauksissa tuotiin esille, ettei yksiköllä ollut joko laisinkaan tai tarkempaa tietoa yrityksen eri toimintamuodoista. Eräässä selvityksessä kerrottiin toimintamuodon olevan se, että kaksi työntekijää siirtävät lapsen pisteestä A pisteeseen B turvallisesti.

Valvira totesi, että etsinnässä ja kuljetuksissa sijaishuoltoyksikkö tai kunnan sosiaalityöntekijä on saattanut antaa tietoja lapsesta etsintä- ja kuljetuspalveluita tarjoavan yrityksen henkilökunnalle. Yrityksen henkilökunta saattoi saamansa tiedon pohjalta kartoittaa karanneen lapsen kaveripiiriä esimerkiksi sosiaalisen median avulla. Jos etsintää on tarvinnut tehdä yksityishenkilöiden asunnoissa, on kyseinen yritys pyytänyt poliisin apuun. Yhdessä selvityksessä todettiin, että aikaisemmin on poliisilta saatu virka-apua siirtokuljetuksiin, mutta sittemmin poliisi on linjannut, ettei se enää auta kyseisissä kuljetuksissa. Selvityksissä tuotiin esille, että yrityksen toimeksianto on voinut koskea pelkästään tiettyä tuntimäärää tai tiettyä etsintä- tai kuljetustapausta.

Saatujen selvitysten perusteella Valvira totesi, että yrityksiä on käytetty lasten etsinnässä ja kuljetuksessa pääasiassa siten, että joko vähintään yksi henkilö sijaishuoltoyksiköstä on mukana tai pelkästään yrityksen

oman henkilökunnan kesken. Etsintään ja kuljetukseen osallistuvan yrityksen henkilökunnalla saattaa olla sosiaalihuollon ammattihenkilö-lain mukainen koulutus tai kokemusta lastensuojelutyöstä, mutta täyttä varmuutta tästä ei tule saatujen selvitysten perusteella.

Valvira piti huolestuttavana sitä, että osassa vastauksista kerrottiin, ettei lastensuojeluyksiköllä ole lainkaan tietoa yrityksen toimintamuodoista. Lisäksi saatujen selvitysten perusteella huolta synnytti se, että yrityksen henkilökunta saattaa käyttää lapsiin kohdistuvia voimakeinoja etsinnän ja kuljetuksen aikana.

Valvira pyysi oman lausuntonsa liitteeksi asiantuntijalausuntoa lapsioikeuslakimies **Mirjam Aranevalta**. Asiantuntijalausunnon mukaan kyse on julkisen vallan käytöstä. Aranevan mukaan kysymyksessä oleva palvelu ei ole sosiaalihuoltolain eikä myöskään tässä yhteydessä erityislakina noudatettavan lastensuojelulain mukainen palvelu. Toiminta ei saa oikeutusta muustakaan laista. Lapsen etsintä ja palauttaminen takaisin sijaishuoltopaikkaan kuuluu sijaishuoltopaikalle julkisena hallintotehtävänä annettuun lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:n mukaiseen lapsen hoito- ja kasvatustehtävään.

Osassa aluehallintovirastoilta ja suurimmilta lastensuojelupalveluita tuottavilta yrityksiltä saaduista selvityksistä tuotiin esille, ettei etsintä- ja kuljetuspalveluita tarjoaville yrityksille ole lainsäädännöllistä pohjaa, ja että tämä tehtävä kuuluu sijaishuoltoyksiköille. Osassa vastauksissa oli edellytetty yrityksen rekisteröitymistä aluehallintoviraston rekisteriin ja että henkilöstöllä on sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukainen koulutus.

Valvira totesi lausunnossaan mainittuun asiantuntijalausuntoon viittaen, ettei laissa ole sellaista säännöstä, joka sallisi kyseisen tyyppisten etsintä- ja kuljetuspalvelujen käytön karanteen huostaanotetun lapsen etsinnässä ja kuljettamisessa takaisin sijaishuoltopaikkaan.

Valvira katsoi, että kyse on julkisen vallan käytöstä ja sen käytön tulee perustua perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan lakiin. Valviran näkemys oli, että muiden kuin sijaishuoltopaikan henkilökunnan toimesta tehdyissä siirtokuljetuksissa ja karanteen lapsen kuljettamisessa takaisin sijaishuoltopaikkaan on kyse ammattimaisesta henkilöiden kuljettamisesta liikenteessä.

Valvira totesi, että lastensuojeluyksiköiden toimintaa valvotaan alueellisesti kuntien ja aluehallintovirastojen ja valtakunnallisesti Valviran toimesta siten kuin lastensuojelulain 13 luvussa, yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), sosiaalihuoltolaissa, laissa aluehallintovirastoista (896/2009) ja laissa sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta (669/2008) on säädetty.

Yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain mukaiset rekisteröintipäätökset

Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimittamien rekisteröintiä koskevien asiakirjojen mukaan Etelä-Suomen aluehallintovirasto on 10.3.2017 antamallaan päätöksellä rekisteröinyt Favoritas Oy:n yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajien rekisteriin. Favoritas Oy on tehnyt ilmoituksensa Tuusulan kuntaan ja Tuusulan kunta on antanut asiassa puoltavan lausunnon.

Favoritas Oy on ilmoittanut tuottavansa lasten ja nuorten tukihenkilötoimintaa, joka sisältyy rekisterissä ”muut sosiaalihuollon palvelut”-kohtaan.

Favoritas Oy on liittänyt ilmoitukseensa yksityisten sosiaalipalvelujen tuottamisesta toimintasuunnitelman, jonka mukaan tukipalveluja, joita yritys tarjoaa yksityisille lastensuojelulaitoksille ja kunnille, ovat:

- 1) lasten siirtopalvelut vaativissa tilanteissa;
- 2) siirron jälkeen tilanteen vaatima lapsen tukitoiminta sijaishuoltopaikassa;
- 3) karkuteillä olevien lasten etsintä;
- 4) lapsen oikeudenkäynnin aikana tehtävä tukihenkilötyö ja
- 5) kotiin tehtävä tukihenkilötyö.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimittamien rekisteröintiä koskevien asiakirjojen mukaan Etelä-Suomen aluehallintovirasto on 7.8.2017 antamallaan päätöksellä rekisteröinyt Fileon Oy:n yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajien rekisteriin. Fileon Oy on tehnyt ilmoituksensa Helsingin kaupungille ja kaupunki on antanut asiassa puoltavan lausunnon.

Fileon Oy on ilmoittanut tuottavansa seuraavia sosiaalihuollon palveluja:

- 1) avomuotoinen päihdekuntoutus;
- 2) perhetyö;
- 3) avomuotoinen perhekuntoutus;
- 4) muu sosiaalihuollon asiantuntijatoiminta ja
- 5) lastensuojelun jälkihuolto.

Fileon Oy:n ilmoitukseensa liittämien asiakirjojen mukaan yritys tarjoaa lastensuojelun ohjaajan palveluita lastensuojelun kriisitilanteissa. Kriisitilanne on voinut syntyä tilanteesta, jossa nuori on päättänyt ”hatkata” ja hänet löydetään väärästä paikasta väärään aikaan ja nuori on tilanteesta tuhtunut.

3 RATKAISU

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin määrämällä lastensuojelulaitosten tarkastuksilla on havaittu, että varsinkin ne lastensuojelulaitokset, joihin on sijoitettu paljon palveluja tarvitsevia lapsia, ovat käyttäneet hyvin laajastikin nyt kysymyksessä olevien yksityisten palveluntuottajien palveluja. Yksityisiä palveluntuottajia ovat käyttäneet niin valtion koulukodit, yksityiset lastensuojelulaitokset kuin kunnatkin. Eri tarkastuksilla tehtyjen havaintojen perusteella en voi täysin yhtyä Valviran lausunnossaan esittämään käsitykseen siitä, ettei yritysten käyttö olisi ollut lasten etsinnässä- ja kuljetuksissa ”kovin laajasti käytössä lastensuojelussa”.

Lukuisat lapset ovat kertoneet tarkastuksilla kokemuksistaan yksityisten yritysten toteuttamista kuljetuksista. Kokemuksia on ollut niin lasta kunnioittavalla tavalla toteutetuista kuljetuksista, kuin sellaisistakin, joissa yrityksen työntekijät ovat kuljetuksen aikana tai sitä ennen kohdistaneet lapseen voimakeinoja ja rajoitustoimenpiteitä. Lapset ovat pääsääntöisesti kertoneet olleensa yritysten toteuttamissa kuljetuksissa yksin ilman oman sosiaalityöntekijän, laitoksen ohjaajan tai muun virallisen tahon mukanaoloa. Lapset ovat kertoneet kuljetusten tapahtuvan lukituin ovin ja siten, että lapsen henkilökohtaista vapautta rajoitetaan jatkuvalla valvonnalla, myös muun muassa lapsen käydessä pyhädyksen aikana vessassa.

Tarkastuksilla tehtyjen havaintojen perusteella lasten kuljetusten ja heidän etsimisensä toteuttamista ei ole viranomaisen taholta tosiasiasa riittävällä tavalla valvottu. Lasten kuljetuksista ja etsimisestä ei pääsääntöisesti ole tehty ainakaan kattavia asiakirjamerkintöjä, eivätkä palvelujen tilaajat ole edellyttäneet kuljetuksen toteuttavalta yritykseltä selvitystä kuljetusten sujumisesta. Jälkikäteistä valvontaa on ollut tämän vuoksi käytännössä mahdotonta tehdä tehokkaasti.

Pidän lapsen oikeusturvan ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta vakavana puutteena sitä, että lapsesta vastuussa olevat sijoittajakunnat, valtion koulukodit ja lapsen muut sijaishuoltoapaikat eivät ole käytännössä lainkaan valvoneet yritysten toimintaa. Kuljetuksista tai lapsen etsimisestä ei ole myöskään tehty lastensuojelulain ja asiakasasiakirjalain mukaisia asiakirjamerkintöjä. Minulle on myös jäänyt epäselväksi, missä laajuudessa kunnat ja lastensuojelulaitokset ovat luovuttaneet lapsia tai muita henkilöitä (esimerkiksi heidän läheisiään) koskevia salassa pidettäviä tietoja mainituille yrityksille ja miten mainitut tiedot on tallennettu ja mahdollisesti säilytetty yritysten tietokannoissa.

Pidän erittäin vakavana epäkohtana sitä, että tarkastuksilla kerrottujen tietojen mukaan kuljetusten yhteydessä lapsiin on saatettu kohdistaa voimakeinoja tai rajoitustoimenpiteitä, joiden lainmukainen toteuttaminen yksityisen yrityksen työntekijöiden toimesta olisi ehdottomasti edellyttänyt lainsäädännössä siihen annettua nimenomaista valtuu-

tusta. Koska toiminta on ollut käytännössä valvomatonta ja kirjaamaton, on tilannetta jälkikäteen selvitetessä aina käsillä tilanne, jossa lapsen sana on yrityksen työntekijän sanaa vastaan.

Kuten asiassa toimitetuista selvityksistäkin ilmenee, on lastensuojelun kentällä vallinnut epäselvyyttä siitä, onko mainittujen yksityisten yritysten käyttäminen ollut lainmukaista. Epäselvyys on osaltaan perustunut siihen, ettei lapsen kuljettamisesta ja etsimisestä ole ollut laissa nimenomaista säännöstä, vaikkakin monet tahot ovat, aivan oikein, tulkinneet lastensuojelulain 52 §:n säännöksestä johtuvan, että vastuu lapsen kuljetuksista kuuluu viime kädessä viranomaiselle. Selvää on, ettei yksityisillä yrityksillä missään tilanteissa ole ollut oikeutta kohdistaa lapseen voimakeinoja tai rajoitustoimenpiteitä ilman laissa säädettyä valtuutusta.

Epäselvyyttä asiassa on omalta osaltaan lisännyt se, että ainakin Etelä-Suomen aluehallintovirasto on omalla toimialueellaan rekisteröinyt ainakin edellä mainitut palveluntuottajat yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajien rekisteriin. Molemmat yritykset olivat rekisteröintiä koskevissa aluehallintovirastolle toimittamissaan ilmoituksissa kertoneet tuottavansa kysymyksessä olevaa kuljetustoimintaa muiden lastensuojelun avohuollon palvelujen ohella. Etelä-Suomen aluehallintoviraston päätöksistä ei ilmene, että kuljetus- ja etsintätoiminta olisi rajattu pois rekisteröinnin piiristä, eli että rekisteröintiin olisi näiden palvelujen osalta tehty kielteinen päätös. Palvelujen tuottajat ovat siten voineet omaksua sen tulkinnan, että heidän ilmoittamansa palvelut – kuljetuspalvelut mukaan lukien – on merkitty yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajien rekisteriin.

Yksityisten yritysten käyttämistä lastensuojeluun kuuluvien kuljetusten toteuttamiseen sekä kuljetusten lainmukaisuuteen liittyvät epäselvyydet ja kysymykset tulivat oikeusasiamiehen tarkastushavaintojen myötä ja myös muulla tavoin sosiaali- ja terveysministeriön tietoon. Sosiaali- ja terveysministeriö ryhtyi asiassa toimenpiteisiin ja alkoi lastensuojelulakia koskevien muiden lakimuutosten ohella valmistella lasten kuljettamista ja etsintää koskevaa nimenomaista säännöstä (HE 237/2018 vp).

Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä todetaan seuraavaa:

”Tällä hetkellä ei ole olemassa säännöksiä siitä, kuka voi kuljettaa ja saattaa luvattomasti laitoksesta poistuneen tai sinne palaamatta jääneen lapsen takaisin lastensuojelulaitokseen. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän sekä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sijaishuollossa vastaavan työntekijän tulee huolehtia lapsen huollon jatkuvuuden turvaamisesta yhteistyöstä lapsen, vanhempien, huoltajien ja sijaishuoltopaikan edustajan kanssa voimassaolevan 52 §:n mukaisesti. Lapsen huollon jatkuvuuden turvaamisen voidaan katsoa sisältävän velvollisuuden etsiä ja kuljettaa karkumatkalla oleva lapsi takaisin laitokseen. Tällä uudella säännök-

sellä selkeytetään nykytilaa. Kuljettamisesta itsessään ei ole ollut varsinaista sääntelyä ja käytännössä lasten kiinniottoon, noutamiseen ja kuljettamiseen on käytetty myös yksityisiä palveluntuottajia. Yksityisillä palvelujen tuottajilla ei ole kuitenkaan oikeutta käyttää voimakeinoja tai lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä.”

Hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 15.11.2018. Laki lastensuojelulain muuttamisesta (542/2019) vahvistettiin 12.04.2019. Uusi lastensuojelulakiin lisätty 69 a § luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä kuljettamisesta ja sen turvallisesta järjestämistavasta tulee voimaan 1.1.2020.

Säännöksen 1 momentin mukaan, jos lapsi on poistunut luvattomasti lastensuojelulaitoksesta (*laitos*) tai ei palaa sinne ennalta sovitusti turvallisen poistumisen jälkeen, laitoksen on viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi laitokseen sekä ilmoitettava lapsen luvattomasta poissaolosta lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle. Lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen ja lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan viranomaisen tulee yhteistyössä sopia lapsen kuljettamisesta takaisin laitokseen, ellei lapsi palaa laitokseen vapaaehtoisesti.

Säännöksen 2 momentin mukaan lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä kuljettamisesta ja sen turvallisesta järjestämistavasta päättää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Kiireellisissä tilanteissa lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä kuljettamisesta ja sen turvallisesta järjestämistavasta päättää laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Laitoksen johtajan tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan on viipymättä ilmoitettava päätöksestä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Säännöksen 3 momentin mukaan lapsen kuljettamisen saa toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä, jolla on tässä laissa tarkoitettu ammatillinen pätevyys, 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu toimivaltainen viranomainen. Lapsen etsintää ja kuljettamista ei saa toteuttaa ostopalveluna. Lapsen etsinnästä ja kuljettamisesta on tehtävä sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain mukaisesti kirjaukset lapsen asiakasasiakirjoihin.

Uudessa säännöksessä todetaan siis nimenomaisesti, että lapsen etsintää ja kuljettamista ei voida toteuttaa ostopalveluna. Lastensuojelulaitos tai sosiaalityöntekijä ei saa järjestää lapsen etsintää ja kuljettamista takaisin sijoituspaikkaansa käyttämällä siihen yksityistä yritystä. Kuljetuksen voi toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva ammatillisen pätevyyden omaava henkilö, lapsen oma sosiaalityöntekijä tai muu viranomainen. Kun laitoksen työntekijä toteuttaa kuljetusta, on hänen säännöksen perustelujen mukaan kuuluttava laitoksen vakituisen henkilökuntaan.

Säännöksen mukaan lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä kuljetamisesta ja sen turvallisesta järjestämistavasta päättää muissa kuin kiireellisissä tilanteissa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijän on säännöksen mukaan perusteltava päätöstään ja ratkaistava paitsi palauttaminen, myös se, miten ja millä tavoin lapsi palautetaan, ja miten palauttaminen voidaan tehdä lapsen edun mukaisella ja lapselle turvallisella tavalla.

Kuljetuksen aikana lapselle on mahdollisuus tehdä henkilöntarkastus ja aineiden ja esineiden haltuunotto näitä rajoitustoimenpiteitä koskevien erillisten säännösten mukaisesti. Kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi lasta saa pitää lyhytaikaisesti kiinni kuljetukseen käytettävässä autossa, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi välttämätöntä. Tämä tarkoittaa konkreettista vaaratilannetta kuljetuksen aikana.

Tähän nyt ratkaistavana olevaan edeltäjäni vireille ottamaan omaan aloitteeseen johtanut epäselvyys lapsen kuljettamisesta ja siihen liittyvistä toimijoista, niiden toimivaltuuksista ja toimintatavoista on siis edellä kuvatusti ratkaistu säätämällä aiheesta nimenomaisesti laissa. Uudella säännöksellä kielletään kuljettamisen järjestäminen ostopalveluna. Koska lapsen turvallisesta kuljettamisesta, sitä koskevasta päätöksenteosta ja kirjausvelvollisuudesta on nyt säädetty nimenomaisesti lastensuojelulaissa, ei asia anna minulle aiheutta tämän enempään.

Pidän välttämättömänä kuitenkin sitä, että aluehallintovirastot ohjaavat alueensa kuntia ja palvelujen tuottajia paitsi lastensuojelulain muutoksista myös siitä, miten lapsen turvallinen kuljettaminen on voimassa olevan lain mukaan mahdollista toteuttaa.

Pyydän, että Valvira antaa päätöksestäni tiedon aluehallintovirastoille.

Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riikka Jackson